

ՀԱՊԿՏՈՒԹՅԱՆ
ԵՒ
ԱՉԳԱԳՐՈՒԹՅԱՆ
ԻՆՏԵՏՈՒՏԻ
ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
6

III

ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅՆԱՑՈՒՄ

Ռուբեն Օհանջանյան, պ.գ.թ., դոցենտ
ՀԱԻ

ՊՐՈՖԵՍԻՈՆԱԼ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱՐԺԵՔՆԵՐԻ ՓՈՓՈԽՄԱՆ ՈՐՈՇ ԶԱՐՑԵՐ ԶՅՈՒՄ ԳԼՈՒԲԱԼԻԶԱՑԻԱՅԻ ԶԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ

Հոդվածը նվիրված է ՀՀ-ում պրոֆեսիոնալ մշակույթի ոլորտում տեղի ունեցող գլոբալիզացիոն գործընթացների միտումներին: Այդ գործընթացը ներկայացվել է պատմական կտրվածքով՝ զուգահեռներ անցկացնելով խորհրդային և ետխորհրդային շրջանների միջև: Թեմայի հրատապությունն այն է, որ հնարավորություն է ընձեռնում բացահայտելու այլ ժողովուրդների մշակութային արժեքների տարածվածության շրջանակները ՀՀ-ում: Հատկապես կարևորվել է գրական արժեքների արտադրության և դրանց սպառման հարաբերակցության հիմնախնդիրը: Այս ուսումնասիրությունը կարող է նպաստել մշակութային ոլորտի կառույցների աշխատանքների բարելավմանը, մշակութային քաղաքականության ուղղությունների մշակմանը:

Հիմնաբառեր՝ Պրոֆեսիոնալ մշակույթ, մշակութային արժեք, տպագիր միավոր, ինստիտուտային կառույցներ, թարգմանական գրականություն, արժեքների արտադրություն, արժեքների սպառում, գրողների վարկանիշ, կարծրատիպ:

Ներածական

Արդի գիտական և հրապարակախոսական վերլուծություններում, զանգվածային լրատվամիջոցներում լայնորեն քննարկվում են գլոբալիզացիայի հետ կապված բազմաթիվ հիմնախնդիրներ: Կարծիքները բազմազան են և՛ դրական, և՛ բացասական առումով: Այնուամենայնիվ, ըստ առավել տարածված մոտեցումների, գլոբալիզացիան տարբեր երկրների միջև քաղաքական, տնտեսական, մշակութային և հասարակական կյանքի այլ ոլորտների ինտեգրացիոն գործընթաց է: Մարդկության առաջընթացը, արդի քաղաքակրթության ձևավորումը պայմանավորվել են տարբեր էթնիկ հանրությունների միջև զանազան կարգի արժեքների փոխանակմամբ: Այդ գործընթացներն ավելի ինտենսիվ են դարձել արդի պայմաններում, քանի որ տարբեր երկրների, էթնոսների միջև հաղորդակցության հնարավորություններն ընդլայնվել են՝ միգրացիոն գործընթացներ, զբոսաշրջություն, տնտեսական, քաղաքական, մշակութային հարաբերություններ, նոր տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ ևն:

Հայ ժողովուրդը ևս զերծ չի մնացել այդ գործընթացներից, և մեր նպատակն է ուրվագծել պրոֆեսիոնալ մշակույթի ոլորտում տեղի ունեցող փոփոխությունների միտումները: Պրոֆեսիոնալ մշակույթի ոլորտները բազմաթիվ են՝ տպագիր արտադրանք, երաժշտություն, բեմական արվեստ, կերպարվեստ, որոնց համալիր ուսումնասիրությունը բավական բարդ է: Ուստի գլոբալիզացիոն գործընթացի մասին պատկերացում կազմելու համար ընտրվել են սահ-

մանավանդ քանակով ցուցիչներ, որոնք են՝ գեղարվեստական գրական արտասահմանյան արժեքների արտադրությունը և տարածվածության շրջանակները ՀՀ բնակչության շրջանում:

Թարգմանական գրականությունը գլոբալիզացիոն գործընթացների համատեքստում արդեն քննարկվել է գիտաժողովներում¹, որտեղ ներկայացվել են թարգմանական գրականության տեսական, կազմակերպական որակին առնչվող հարցեր: Միջմշակութային հաղորդակցման գործընթացի վրա գրականությունն ազդում է նաև էթնիկ կարծրատիպերի տարածման միջոցով: Ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ մի շարք ազգերի մշակույթն արտացոլող կարծրատիպերը լայնորեն տարածված են աշխարհում (ֆրանսիացիների, անգլիացիների, գերմանացիների, ամերիկացիների, ճապոնացիների), և առաջարկվել է դրանք անվանել գլոբալ կարծրատիպեր, իսկ հարևան ազգերինը՝ լոկալ²:

Մեր նպատակն է՝ լուսաբանել թարգմանական գրականության քանակական պատկերը, մատչելիությունը հասարակության շրջանում, գրականության տարածումն իրականացնող կառույցների աշխատանքները: Դրանք դիտարկվել են էթնիկ կտրվածքով՝ վերլուծելով գրական արժեքների թարգմանության լեզուների քանակական տվյալները: Թարգմանական գրականությունը, գրի ստեղծումից սկսած, մարդկության առաջընթացի կարևոր ուղիներից է եղել: Հայ թարգմանչությունն ունի դարավոր պատմություն, որը վկայում է համաշխարհային քաղաքակրթության ոլորտում հայ ժողովրդի ներդրման մասին: Վաղ շրջանի հայ թարգմանական գրականությանը նվիրված բազմաթիվ ուսումնասիրություններ կան: Սույն հրապարակման նպատակն է՝ խորհրդային և ետխորհրդային ժամանակաշրջանների թարգմանական գրականության խնդիրների քննարկումը, որը հնարավորություն կտա պարզաբանելու արդի ժամանակաշրջանի գլոբալիզացիոն գործընթացների զարգացումները:

Ուսումնասիրության համար մեթոդական հիմքը կոմունիկացիոն տեսությունն է: Դրա բազմաթիվ բնորոշումներից առավել ընդունելին հետևյալն է՝ կոմունիկացիան ինֆորմացիայի, գաղափարների, հույզերի, հմտությունների փոխանցումն է բառերի, նկարների, գրաֆիկների և այլ միջոցներով: Կիրառական ուսումնասիրություններում առ այսօր լայնորեն օգտագործվում է տեղեկատվության տարածման մեխանիզմների *լասսուելյան* մոդելը, որն է՝ ա. ով է ուղարկում (կոմունիկատորը), բ. ինչ է ուղարկվում, գ. ինչպես են փոխանցվում (ուղիները), դ. ում է ուղղված (լսարանը), ե. արդյունավետությունը³:

1 Տե՛ս Թարգմանությունը որպես մշակույթների փոխներթափանցման ձգողական դաշտ: 2-րդ կլոր սեղանի նյութեր, Երևան, «Լինգվա», 2008; Թարգմանությունը միջմշակութային հաղորդակցման համատեքստում, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2007:

2 Кирсанова 2008, 84.

3 H. Lasswell. The Structure and Function of Kommunikation in Society, The Kommunikation of Ideas. Cd., L. Bryson, NY., 1948. Հղումն րսւն՝ Социология. Основы общей теории, Москва, «Аспект пресс», 1998, с. 297-298.

Թարգմանական գրականության արտադրության քանակական պատկերը

Թարգմանական գրականության վիճակագրությունն ուսումնասիրվել է ըստ այն մոտեցման, թե որ լեզուներից են այն թարգմանվել, և որ երկրների հեղինակների գործերն են թարգմանվել: Մեր վարկածն այն էր, որ դա հնարավորություն կտա որոշակիացնելու գլոբալիզացիոն գործընթացի տարածաշրջանային ուղղությունները: Վիճակագրական հիմնական աղբյուրներից է՝ ՀՀ ազգային գրադարանի և գրապալատի հրատարակած «Հայ թարգմանական գրականություն» մատենագիտական ծավալուն եռահատորը⁴: Գրականության տեսականին բավական մեծ է: Նկատի ունենալով ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության էթնոսոցիոլոգիայի բաժնի երկարամյա դաշտային հետազոտությունների նյութերի և մատենագիտական նյութերի համադրման անհրաժեշտությունը՝ վերլուծվել են գեղարվեստական գրականության քանակական տվյալները: Յուրաքանչյուր հատորից ընտրվել է 400 տպագիր միավոր:

Խորհրդային հենց առաջին տարիներից Հայաստանում իրականացվել են թարգմանություններ: Մեր անվանի գրողները՝ Եղիշե Չարենցը, Ալսեղ Բակունցը և այլք, ակտիվ թարգմանական գործունեություն են ծավալել: Չնայած խորհրդային տարիներին գոյություն ունեցող խիստ գրաքննության պայմաններին՝ այնուամենայնիվ, զգալի աշխատանքներ են տարվել արտասահմանյան ոչ միայն ռուս, այլև այլ ժողովուրդների գրական արժեքների թարգմանության ուղղությամբ: 1967 թ. տվյալներով՝ քսան տարում ԽՍՀՄ-ում հրատարակվել է 600 վրացի, 500 հայ և ադրբեջանցի հեղինակների ստեղծագործություն: Միայն 1979 թ. հայերենով հրատարակվել է 753 տպագիր միավոր, որոնցից 265-ը՝ թարգմանական՝ 4926,3 հազ. օրինակով: Ոչ ամբողջական տվյալներով 1975-1985 թթ. հայերեն թարգմանվել է 16 վրացական և 28 ադրբեջանական տպագիր միավոր գեղարվեստական գրականություն⁵: Ըստ մեր վիճակագրական տվյալների՝ 1920-1970 թթ. թարգմանվել է տարեկան 43 տպագիր միավոր գեղարվեստական գրականություն, 1971-2010 թթ.՝ 46, 2011-2020 թթ.՝ 123: Այս տվյալները ցայտուն վկայում են վերջին տասնամյակում թարգմանական աշխատանքների էական աշխուժացման մասին: Գլոբալիզացիոն գործընթացների մասին պատկերացում կազմելու համար կարևոր է նաև այն, թե որ լեզուներից են թարգմանվել, և որ երկրների հեղինակների գործերն են թարգմանվել: 1920-1970 թթ. թարգմանվել են 12, 1971-2010 թթ.՝ 19, 2011-2020 թթ.՝ 23 լեզուներից: Այստեղ նույնպես նկատելի է նույն միտումը՝ գլոբալիզացիոն գործընթացները շարունակական բնույթ ունեն: Նշված գործընթացների մասին պատկերացում է տալիս հատկապես կոնկրետ լեզուների քանակական հարաբերակցությունը և

4 Տե՛ս «Հայ թարգմանական գրականության» հատորները.

Ա. «Հայ թարգմանական գրականություն. Մատենագիտություն, 1920-2010 Գիրք Ա, 1920-1970, «Հայաստանի ազգային գրապալատի հրատարակչություն», Եր., 2013:

Բ. Հայ թարգմանական գրականություն. Մատենագիտություն, 1920-2010 Գիրք Բ, 1971-2010, «Հայաստանի ազգային գրապալատի հրատարակչություն», Եր., 2014:

Գ. Հայ թարգմանական գրականություն. Մատենագիտություն, 2011-2020, Գիրք Գ, «Հայաստանի ազգային գրադարանի հրատարակչություն», Եր., 2021:

5 Печать в СССР за 50 лет. Статистические очерки, с. 105.

այսպես կոչված «միջնորդ» լեզվի խնդիրը: Խորհրդային տարիներին թարգմանությունների հիմնական մասն իրականացվել է ռուսերենից: 1920-1970 թթ. ռուսերենից հայերեն թարգմանությունների 30%-ը այլ ժողովուրդների գրողների գործերն են: Ըստ էության, այս ժամանակաշրջանում ռուսաց լեզուն հանդիսացել է մշակութային արժեքների տարածման կարևոր ուղի:

Արդի պայմաններում դրությունը զգալիորեն փոխվել է: 2011-2020 թթ. բնագրերից թարգմանությունների քանակը մեծացել է: Հատկապես կտրուկ աճել է անգլերենից թարգմանությունների քանակը: Այնուամենայնիվ, գերակշռում է ռուսերենից թարգմանությունների քանակը, սակայն այլ ազգերի գրողների ստեղծագործությունների թարգմանությունների ծավալները փոքր-ինչ նվազել են՝ կազմելով շուրջ 25%:

Բերված փաստերը վկայում են, որ ՀՀ գրական աշխարհում նկատվում են գլոբալիզացիոն գործընթացների ուղղությունների հակվածություն դեպի արևմտյան գրական արժեքներ:

Թարգմանական գրականության արտադրության և տարածման գործընթացը

Գրական արժեքները կարող են տարածվել զանազան կառույցների միջոցով և ուղիներով: Թարգմանական գրականության արտադրության և տարածման գործընթացն իրականացվում է բազմաթիվ կառույցների միջոցով: Հաճախ նրանք գործում են համատեղ ջանքերով: Դրանց թվում են վարչական մարմինները, Գրողների միությունը, կրթական հաստատությունները, հրատարակչությունները, գրադարանները, գրախանութները, բեմական հաստատությունները, ԶԼՄ-ները:

Խորհրդային կարգերի հաստատման առաջին իսկ շրջանում ձևավորվել են բազմաթիվ մշակութային կազմակերպություններ, այդ թվում՝ գրական: Նրանց միջև եղել են հակամարտություններ, ուստի իշխանությունը որոշում է կայացրել կենտրոնացնել աշխատանքները: 1932 թ. մայիսի 14-ին տեղի է ունեցել Հայաստանի գրողների և արվեստի աշխատողների ժողովը, որից հետո նշված հակասությունները չեն վերացել: 1934 թ. կայացել է Հայաստանի գրողների առաջին համագումարը, և ձևավորվել Հայաստանի գրողների միությունը: Համագումարում ելույթ է ունեցել Հայաստանի կոմունիստական(բ) կուսակցության Կենտրոնական Կոմիտեի առաջին քարտուղար Ա. Խանջյանը, որը, նշելով այլ ժողովուրդների հետ ինտերնացիոնալ կապերի ամրապնդման գործում գրականության դերը, պահանջել է մեծ ուշադրություն դարձնել ռուսական և այլ գրականության հայերեն թարգմանություններին՝ բարձրացնելով դրանց որակը⁶: Այժմ Հայաստանի գրողների միությունը ծավալուն աշխատանքներ է տանում գրականության *մասսայականացման* ուղղությամբ, որը մանրամասն ներկայացված է Միության կանոնադրության մեջ: Թարգմանության ոլորտի զարգացմանը նպաստում են միության թարգմանական բաժանմունքը և «Արտասահմանյան գրականություն» հանդեսը: Թարգմանական գրականության տարածմանը նպաստում են նաև այլ ժողովուրդների գրողների հետ հանդի-

պումները: Դրանք հաճախ պայմանավորվում են քաղաքական, սոցիալական զանազան գործոններով: Ասվածի վառ վկայությունն է այն փաստը, որ ԽՍՀՄ-ի փլուզումից հետո մեկուկես տասնամյակ անց Ռևազ Մշվեղաձեն առաջին վրացի գրողն էր, որ պաշտոնապես այցելել է Հայաստան՝ մասնակցելու Հայաստանի գրողների միության 70-ամյակին նվիրված հանդիսություններին⁷:

Թարգմանական գրականության արտադրության հիմնական կառույցները հրատարակչություններն են, որոնք զանազան միջոցներով խրախուսում են թարգմանչական ոլորտի զարգացումը: Օրինակ՝ «Անտարես» մեդիա հոլդինգը հրատարակում է «Պարտադիր ընթերցանություն», «Ինչո՞ւ և ինչպե՞ս», «Աղմուկ հանած գրքեր», «Արգելված գրքեր», «XXI», «XX դարի արձակ», «Նոբելյան մրցանակակիրներ» և այլ մատենաշարեր: Հրատարակչությունը նաև կազմակերպում է գրական մրցանակաբաշխություն:

«Ջանգալ» հրատարակչությունն իր կայքէջում գրքերի դասակարգման մեջ ընդգրկել է «արտասահմանյան ժամանակակից արձակ» և «արտասահմանյան դասական արձակ» գրականությունը, սակայն մյուս տեսականիների մեջ նույնպես առկա են արտասահմանյան թարգմանական ստեղծագործություններ: Սակայն արդի հրատարակչությունների ծավալները, խորհրդային տարիների համեմատ, զգալի փոքր են: Օրինակ՝ Չինգիզ Այթմատովի, Նոդար Դումբաձեի ստեղծագործությունների տպաքանակը կազմում էր 20-30 հազ. օրինակ, ընդ որում դրանք հնարավոր էր ձեռք բերել միայն զարտուղի ճանապարհներով (տակից):

Տարածման գործընթացն իրականացնող հիմնական կառույցներից են գրադարանները: Ետխորհրդային սկզբնական տարիներին գրադարանային համակարգը բարկոք վիճակում չէր: Առավել վատթարացավ գյուղական բնակավայրերի գրադարանների վիճակը, և դրանց մի մասը փակվեց: Աստիճանաբար իրավիճակը բարելավվեց, և գրադարաններից օգտվողների քանակն ավելացավ: Այնուամենայնիվ, առ այսօր մարզային, համայնքային գրադարանները գրականության թարմացման կարիք ունեն:

Թարգմանական գրականության սպառման հիմնախնդիրները

Այլ է գրականության սպառման խնդիրը: 2014-2019 թթ. հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի էթնոսոցիոլոգիայի բաժինն իրականացրել է դաշտային հետազոտություններ Լոռու, Տավուշի, Կոտայքի և Սյունիքի մարզերի քաղաքային և գյուղական այն բնակավայրերում, որոնք ընդգրկված են եղել 1980 թ. հետազոտությունների ընտրանքում: 2023 թ. անցկացվել են նաև փորձագիտական հարցումներ Երևանում: Համեմատելով դրանց նյութերը՝ ուրվագծվում է այն պատկերը, որ գրականության սպառման փոփոխության միտումը սպառողների թվաքանակի նվազումն է [աղ. 1]: Այս իրավիճակը կարելի է բացատրել զանազան գործոնների ազդեցությամբ: Մեր վարկածն այն է, որ խորհրդային տարիներին ազատ ժամանակի օգտագործման հնարավորությունները համեմատաբար սահմանափակ էին, սպասարկման ոլորտի կառույցների, զվարճավայրերի ծառայությունների աշխատանքները՝ ոչ-բավարար, և

բնակչության ազատ ժամանակի կառուցվածքում ընթերցանությունը մեծ տեղ էր զբաղեցնում: Դրանից բացի, արդի գիտատեխնիկական արագ առաջընթացը նույնպես իր ազդեցությունն է թողնում գեղարվեստական գրականության ընթերցման ծավալների վրա: Գիտական, դասախոսական կազմերի հետ հարցազրույցների ընթացքում այն հարցվողները, որոնք գեղարվեստական գրականություն կարդում էին երբեմն կամ չէին կարդում, որպես պատճառ նշում էին մասնագիտական ոլորտի արագ զարգացումը՝ հիմնական ուշադրությունը բևեռելով մասնագիտական գրականության ընթերցման վրա: Իսկ ուսանողները նշում էին կրթական ծրագրերով խիստ ծանրաբեռնվածությունը:

Աղյուսակ 1.

Գրականության սպառման փոփոխությունները 1980-2014-2019 թթ. %

	1980 թ.	2014-2019 թթ.
կարդում են մշտապես	44,3	14,1
կարդում են երբեմն	33,6	46,0
չեն կարդում	22,1	39,9
ԸՆԴՀԱՄԵՆԸ	100,0	100,0

Գլոբալիզացիոն գործընթացների պատկերի կարևոր ցուցիչներից է նաև այն, թե որ հեղինակների գործերն են առավել տարածված բնակչության շրջանում: Ինչպես վկայում են աղյուսակ 2-ի տվյալները, այլ ժողովուրդների գրողների ստեղծագործությունների սպառման ծավալների էական փոփոխություններ չեն նկատվել: Միայն մի փոքր ավելացել է անցյալի և ժամանակակից արևմտյան գրողների վարկանիշը, որը խոսում է հայ իրականության մեջ արևմտյան արժեքների աստիճանական մուտքի մասին: Միևնույն ժամանակ նկատվում են դասական գրողների նկատմամբ հաստատուն վերաբերմունքը և ժամանակակից գրողների վարկանիշի արմատական անկումը: 1980 թ. հարցումներում նշվել է 16 ուսու հեղինակի անուն. առավել հաճախ են հիշատակվել Եսենինի, Լերմոնտովի, Պուշկինի, Տոլստոյի, Չեխովի, Շոլոխովի, Գորկու անունները: Արտասահմանյան գրողների 16 անուն է արձանագրվել, որոնցից առավել տարածված են եղել Ջեյմս Լոնդոնը, Դրայզերը, Բալզակը, Շեքսպիրը, Ժյուլ Վեռնը, Ստենդալը, Հյուգոն:

Աղյուսակ 2.

Ականավոր գրողների վարկանիշները 1980-2014-2019 թթ. %
(հարցը ենթադրում էր պատասխանների մի քանի տարբերակ, ուստի պատասխանների ընդհանուր քանակը մեծ է 100,0%-ից)

	1980 թ.	2014-2019 թթ.
անցյալի հայ գրողներ	58,5	79,7
հայ ժամանակակից գրողներ	30,2	5,1
անցյալի ուսու գրողներ	9,1	3,2
ուսու ժամանակակից գրողներ	1,3	0,2
անցյալի արևմտյան գրողներ	7,8	19,3
արևմտյան ժամանակակից գրողներ	1,0	2,8

1980 թ. հարցումներում տեղ էին գտել նաև Խորհրդային Միության այլ ժողովուրդների 15 հեղինակների անուններ, որոնք իսպառ բացակայում են Ետ-խորհրդային շրջանում: Փաստորեն, 1980-ական թթ. դասական գրողների անվանացանկը փոքր համարել չի կարելի, որը վկայում է արտասահմանյան արժեքների բազմազանության մասին: Այս տվյալները վկայում են նաև խորհրդային տարիների քաղաքական իրողությունները: Գործում էր խիստ գրաքննություն, և հնարավոր էր հրատարակել միայն այնպիսի ստեղծագործություններ, որոնք չէին հակասում ընդունված գաղափարախոսությանը, իսկ դասականների գործերն այդ առումով ընդունելի էին: Մասնագետ թարգմանիչների ուսումնասիրությունից արձանագրվել են դեպքեր, երբ բնագրի թարգմանություններից հանվել են առանձին հատվածներ:

Դասականների ստեղծագործությունների համեմատաբար ավելի տարածվածությունը հավանաբար պայմանավորվում է դպրոցական կրթական համակարգի ուսումնական ծրագրերում նրանց ներկայացված լինելով: Դրանցում սակավ են ընդգրկվում ժամանակակից հեղինակների գործերը: Տեղեկատվության փոխանցման մյուս ուղիները նույնպես բավարար աշխատանքներ չեն տանում գրական արժեքների մասսայականացման ուղղությամբ: Այդ առումով ամենամեծ հնարավորություններն ունեն ՋԼՄ-ները, սակայն նրանք հեռարձակում են ավելի մեծ պահանջարկ վայելող զանազան տիպի զվարճալի հաղորդումներ, իսկ գեղարվեստականը սակավ է եթերում ընդգրկվում: Հարկ է թարգմանական գրականության տարածման ուղիների շրջանակն ընդլայնել և միջոցներ գտնել նրանց աշխատանքները խրախուսելու համար: Հակառակ դեպքում հասարակության լայն զանգվածներն ընդգրկված չեն լինի առաջադեմ գլոբալիզացիոն արժեքների յուրացման գործընթացներում, և դրանց հաղորդակից կմնան միայն հասարակության փոքր սոցիալական շերտեր:

Ձեռքբերումները

- Առաջին անգամ փորձ է կատարվել՝ վիճակագրական վերլուծության ենթարկել թարգմանական գրականության քանակական պատկերը Հայաստանում խորհրդային վաղ շրջանից մինչև արդի ժամանակաշրջան, որը հնարավորություն է տալիս պատկերացում կազմելու որոշ գլոբալիզացիոն գործընթացների միտումների մասին:
- Մեր տվյալների համաձայն՝ կարելի է հանգել այն եզրակացության, որ մշակութային կյանքի վրա քաղաքական և սոցիալ-տնտեսական պայմանները կարևոր ազդեցություն են ունենում: Խորհրդային տարիների գրաքննության համակարգը վերահսկողություն էր սահմանել թարգմանչական աշխատանքների վրա՝ թույլատրելով հիմնականում արևմտյան դասական գրողների ստեղծագործությունները: Անգամ այդ պայմաններում թարգմանվել են արտասահմանյան բազմաթիվ հեղինակների գործեր, որը հնարավորություն է ընձեռել հաղորդակից դառնալու այլ ժողովուրդների մշակութային նվաճումներին: Ետխորհրդային առաջին տարիներին ՀՀ մշակութային կյանքը, էական անկումներ ապրելով հանդերձ, աստիճանաբար սկսեց զարգանալ:

- Խորհրդային տարիներին արտասահմանյան հեղինակների գործերը թարգմանվում էին հիմնականում ռուսերենից: Արդի շրջանում նույնպես մեծ թիվ են կազմում ռուսերենից թարգմանությունները, սակայն էապես ավելացել են բնագրերից թարգմանությունները: Դրանց թվում առավել մեծ է անգլերենից թարգմանությունների թվաքանակը: Որոշ հրատարակչություններ քայլեր են իրականացնում խրախուսելու թարգմանական աշխատանքները, այնուամենայնիվ, դրանց տպաքանակը խորհրդային տարիների համեմատ բավականին սահմանափակ է:
- Գլոբալիզացիոն զարգացումների միտումները գրականության ոլորտում արդի պայմաններում փոփոխվել են: Մեծացել է արտասահմանյան գրողների թարգմանությունների թվաքանակը, որը վկայում է արևմտյան արժեքների տարածման մասին: Խորհրդային Միության ազգերի գրական արժեքների սպառումը որոշ չափով նվազել է:
- Համադրվել են տպագիր արտադրանքի արտադրության և մեր զանգվածային հետազոտությունների տվյալներն ըստ գրողների վարկանիշների, որի շնորհիվ բացահայտվել է, որ բնակչության ճնշող մեծամասնությունը նշում է դասական գրողների ստեղծագործությունները, սակայն խիստ սակավ են հիշատակում և՛ արտասահմանյան, այդ թվում՝ ռուսական, և՛ հայ ժամանակակից գրողների անունները: Դրա պատճառները հավանաբար հարկ է փնտրել դպրոցական կրթության համակարգում, որը մանրամասն ուսումնասիրությունների կարիք ունի: Պետական պատկան մարմինները պետք է մշակեն ծրագրեր ԶԼՄ-ներում, դպրոցներում, բարձրագույն կրթական հաստատություններում և այլ համապատասխան կառույցներում ժամանակակից գրական արժեքների վերաբերյալ տեղեկատվություններ հաղորդելու ուղղությամբ:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Н. Lasswell. The Structure and Function of Kommunikation in Society, The Kommunikation of Ideas. Cd., L. Bryson, NY., 1948. Հղումն ըստ՝ Свциология. Основы общей теории. Изд «Аспект пресс», Москва, 1998, с. 297-298.

БАЙРАМЯН 2010,

Байрамян Г. Из страниц истории армяно-грузинских литературных связей, Ер., изд. «Гитутюн», 2010, с. 225.

КИРСАНОВА 2008

Кирсанова Е. М. О влиянии стереотипов на процесс перевода/Թարգմանությունը որպես մշակույթների փոխներթափանցման ձգողական դաշտ: 2-րդ կլոր սեղանի նյութեր, Եր., «Լինգվա», 2008, էջ 84:

ХУДАВЕРДЯН 1966

Худавердян К. С. Культурная революция в Советской Армении. 1920-1940: Изд. «АН Арм. ССР», Ер., 1966, 241 с.

Ruben S. Ohanjanyan

Ph.D., Associate professor

SOME ISSUES OF CHANGING TRENDS IN PROFESSIONAL CULTURAL VALUES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

Keywords: professional culture, print production, print copy, performing arts, author's rating, free time, institutional structures.

According to the most widespread approaches, globalization is a process of cross-integration of political, economic, cultural, social, and other spheres of life among different countries. Our task was to discuss the influences of the globalization processes taking place in the field of professional culture of the Republic of Armenia. There are many areas of professional culture: printed products, music, performing arts, and fine arts. The comprehensive study of those areas is quite complicated. Therefore, a limited number of indicators were selected to understand the globalization process. The selected indicators are the production and the scope of the dissemination of foreign literary values among the population of the Republic of Armenia. They have been viewed from an ethnic perspective, by analyzing the quantitative picture of the countries of origin representing these values. Despite the conditions of strict censorship existing in the Soviet years, a significant amount of work was done towards translating literary values. Only in 1979, 753 print units were published in the Armenian language, 265 of which were translations (4926,3 (in thousands) print copies). For the purpose of outlining the trends of change, Volume C of the trilogy "The Armenian Translational Literature" by the RA National Library and the National Book Chamber of Armenia was analyzed. 1231 print units of translational literature are listed under the chapter "Fiction and Literary Studies" presenting the time period of 2011-2020. We were able to study only 200 of them - based on the source language of the translated units. Translations were carried out from 16 languages. Meanwhile, some translations from English and Russian were the already translated works of the authors representing other countries. These facts indicate that Armenia's integration processes in the global cultural life have expanded. However, it is also important to compare the volumes of value production and consumption. In the Soviet years, the circulation number of print products was high. Nevertheless, one could acquire those books only from the grey market or in other alternative ways. For example, the circulation of Nodar Dumbadze's books was 20.000. The consumption of fiction has decreased. The data of our mass research was also compared according to the chronological perspective of the writers' ratings, as a result of which it was revealed that the vast majority of the population mentions the works of classical writers, and very few mention the names of both foreign and Armenian contemporary writers. The changing tendencies of each of these phenomena have specific reasons, for example: increasing tension in lifestyle and work, a wider range of facilities and opportunities for spending free time, the development of information technologies, the operation of institutional structures, especially the educational system, inter-ethnic communication, etc.

Рубен Самвелович Оганджян

к.т.н., доцент

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ТЕНДЕНЦИЙ ИЗМЕНЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КУЛЬТУРНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

Ключевые слова: профессиональная культура, печатная продукция, печатные единицы, исполнительское искусство, рейтинг писателей, свободное время, институциональные структуры.

Согласно наиболее распространенным подходам, глобализация - это процесс интеграции политической, экономической, культурной, социальной и других сфер жизни между разными странами. Нашей задачей было обсудить влияние процессов глобализации, происходящих в сфере профессиональной культуры Республики Армения. Существует множество направлений профессиональной культуры: печатная продукция, музыка, исполнительское искусство, изобразительное искусство. Комплексное изучение этих областей весьма сложно. Поэтому для понимания процесса глобализации было выбрано ограниченное количество показателей. Выбранными показателями являются производство и масштабы распространения иностранных литературных ценностей среди населения Республики Армения. Они были рассмотрены с этнической точки зрения, путем анализа количественной картины стран происхождения. Несмотря на условия жесткой цензуры, существовавшие в советские годы, была проделана значительная работа по переводу литературных ценностей. Только в 1979 году на армянском языке было издано 753 печатных единиц, из них 265 переводов в 4926,3 тысяче печатных экземпляров. С целью выявления тенденций изменений был проанализирован том 3 трилогии «Армянская переводная литература» Национальной библиотеки РА и Национальной книжной палаты Армении. В разделе «Художественная литература и литературоведение» за период 2011-2020 годов указано 1231 печатное издание переводной литературы. Нам удалось изучить только 200 из них — исходя из языка переведенных единиц. Переводы осуществлялись с 16 языков. При этом некоторые переводы с английского и русского языка представляли собой уже переведенные произведения авторов, представляющих другие страны. Эти факты свидетельствуют о том, что интеграционные процессы Армении в мировую культурную жизнь расширились. Однако важно также сопоставить объемы производства и потребления. В советские годы тираж печатной продукции был высоким. Тем не менее, эти книги можно было приобрести только на черном рынке или другими альтернативными способами. Например, тираж книг Нодара Думбадзе составил 20 тысяч экземпляров. Потребление художественной литературы сократилось. Данные нашего массового исследования сопоставлялись также по хронологическому ракурсу рейтингов писателей, в результате чего выяснилось, что подавляющее большинство населения упоминает произведения писателей-классиков, и очень немногие упоминают имена обоих — зарубежные и армянские современные писатели. Тенденции изменения каждого из этих явлений имеют конкретные причины, например: усиление напряженности в образе жизни и работе, расширение спектра объектов и возможностей для проведения свободного времени, развитие информационных технологий, функционирование институциональных структур, особенно системы образования, межнациональное общение и т.д.

Ներկայացվել է՝
գրախոսվել է՝
ընդունվել է տպագրության՝